

GJENDJA DHE ARSYET E MIGRIMIT TË RINISË NGA RAJONI I POLLOGUT

Raport nga hulumtimi

Gjendja dhe arsytet e migrimit të rinisë nga rajoni i Pollogut

Raport nga hulumtimi

Botues: Asociacioni për Iniciativa Demokratike (ADI)

Autorë: Gordana Nestorovska
Vullnet Zenki

Disenjimi dhe shtypi: KONTURA

Tirazhi: 150 copë

Civica mobilitas është projekt i Qeverisë së Zvicrës për të mbështetur shoqërinë civile në Maqedonia e Veriut, i cili zbatohet nga Qendra Maqedonase për Bashkëpunim Ndërkombëtar (QMBN), NIRAS nga Danimarka dhe FCG nga Suedia. Qëllimi i programit është ndryshimi social në Maqedoninë e Veriut i cili udhëhiqet nga një sektor i fuqishëm civile, nga qytetarë aktivë dhe me bashkëpunim të mirë me autoritetet që rezulton me një hapësirë të zgjeruar qytetare, organizata civile më të qëndrueshme dhe qeverisje më transparente, të përgjegjshme dhe inkluzive shoqërore në nivel qendror dhe lokal.

Projekti, “Fuqizimi i të rinjve: inkurajimi i angazhimit qytetar dhe sipërmarrjes në rajonin e Pollogut” mbështetet nga qeveria zvicerane përmes Civica Mobilitas. Përmbajtja e këtij publikimi është përgjegjësi e vetme e Asociacionit për Iniciativa Demokratike (ADI) dhe partnerëve të saj, Qendra për Edukim dhe Zhvillim (CED), Tearcë, Shoqata Instituti për Liderhip dhe Politika Publike dhe Asociacioni Instituti për Ndryshime Sociale InSoK – Tetovë dhe në asnjë mënyrë nuk mund të konsiderohet se pasqyron pikëpamjet e qeverisë zvicerane, Civica Mobilitas dhe organizatave që e zbatojnë atë.

GJENDJA DHE ARSYET E MIGRIMIT TË RINISË NGA RAJONI I POLLOGUT

Raport nga hulumtimi

Nëntor 2024

Përmbajtja

Hyrja	9
Metodologjia	11
1. Rezultatet e intervistave orientuese	12
2. Hulumtimi i perceptimeve të të rinjve të moshës 15-29 ujeç për arsyet dhe situatën me migrimin e të rinjve nga rajoni i Pollogut	19
Grafiku 1: Shpërndarja e të anketuarve sipas gjinisë	19
Tabela 1: Moshë e të anketuarve	20
Grafiku 2: Përkatësia etnike e të anketuarve	21
Tabela 2: Struktura etnike dhe gjinore	21
Grafiku 3: Kush largohet më shpesh nga vendi	22
Tabela 3: Kush largohet më shpesh nga vendi - perceptimi gjinor dhe etnik	23
Grafiku 4: Largimi nga vendi sipas gjinisë	24
Tabela 4: Largimi nga vendi sipas gjinisë dhe strukturës etnike	25
Grafiku 5: Largimi nga vendi sipas vendbanimit	25
Tabela 5: Largimi nga vendi sipas vendbanimit – perceptimi gjinor dhe etnik	26
Grafiku 6: Largimi nga vendi sipas përkatësisë politike	27
Grafiku 7: Largimi nga vendi sipas performancës shkollore	28
Grafiku 8: Arsyet e largimit të të rinjve	28
Tabela 6: Arsyet e largimit të të rinjve – perceptimi gjinor dhe etnik	29
Grafiku 9: Dalja jashtë vendit dhe mundësia për të gjetur një punë të mirë	30
Grafiku 10: Informacion se ku po shkojnë dhe çfarë i pret jashtë vendit	31
Grafiku 11: Problemet më të zakonshme jashtë vendit	31
Tabela 7: Problemet më të zakonshme jashtë vendit - perspektiva gjinore dhe etnike	32
Tabela 8: Cilësia e jetës së atyre që kanë shkuar jashtë vendit	33
Grafiku 12: Çfarë do të tërhiqte të rinjtë të ktheheshin në shtëpi	34
Tabela 9: Çfarë do t'i tërheqë të rinjtë për t'u kthyer në shtëpi - perceptimi gjinor	34
Grafiku 13: Kushtet për kthimin e të rinjve në vend	35
Tabela 10: Kushtet për kthimin e të rinjve në vend – perceptimi gjinor dhe etnik.	36
3. Konkluzionet rreth pyetësorit	37
4. Rekomandime të përgjithshme	39
Shtojcat	41

Hyrja

Ky hulumtim u realizua në kuadër të projektit “Forcimi i të rinjve: inkurajimi i angazhimit qytetar dhe sipërmarrjes në rajonin e Pollogut”. Projekti mbështetet nga qeveria zvicerane përmes Civica Mobilitas.

Qëllimi i përgjithshëm i projektit është: Përmirësimi i kontekstit social në të cilin veprojnë të rinjtë nga Pollogu, veçanërisht në lidhje me ndërgjegjësimin për problemin e migracionit, duke inkurajuar angazhimin e tyre qytetar dhe sipërmarrjen.

Projekti zbatohet nga Asociacioni për Iniciativa Demokratike (ADI) Gostivar, Qendra për Arsim dhe Zhvillim (CED), Tearcë, Asociacioni Instituti për Leadership dhe Politika Publike dhe Asociacioni Instituti për Ndryshime Sociale InSoK - Tetovë.

Të dhënat nga regjistrimi i fundit i popullsisë në vitin 2021 tregojnë se vendi ka një problem serioz me emigracionin e të rinjve, mbajtjen e popullsisë së re dhe plakjen e përgjithshme të popullsisë. Sipas regjistrimit të vitit 2002, përqindja e të rinjve në popullsinë e përgjithshme është 24 për qind, ndërsa në vitin 2021 është 18 për qind – një rënie prej 6 për qind. Gjithsej 18,2% e të rinjve që duhet të paraqiten në shifrat e regjistrimit në vitin 2021, gje-gjësisht 77.274 të rinj, nuk janë më banorë të Republikës së Maqedonisë së Veriut, edhe pse kanë lindur këtu dhe janë regjistruar si të lindur të gjallë.¹

Kjo reflektohet në kapitalin njerëzor dhe humbjet financiare që shteti ka për kokë emigranti të një personi të aftë.

Arsyet për rritjen e shkallës së emigrimit të të rinjve nga Republika e Maqedonisë së Veriut janë pikërisht mungesa e politikave të krijuara si duhet për të rinjtë në fushën e arsimit, punësimit dhe mbrojtjes sociale, si dhe funksionaliteti i ulët i institucioneve. Emigrimi, pakënaqësia, si dhe mungesa e komunikimit për përfshirjen aktive të të rinjve në proceset demokratike janë

1 ANALIZA e të dhënave nga regjistrimi i popullsisë, familjeve dhe banesave në 2021 në lidhje me të rinjtë në dispozicion në: https://www.wfd.org/sites/default/files/2024-05/Mladi%20na%20popis_so%20finalen%20tekst_02_so%20korekcii.pdf

pjesë e faktorëve që ndikojnë në ngecjen e kapitalit social të të rinjve në vendin tonë gjatë dhjetë viteve të fundit.²

Anketimi i fundit i kryer nga Fondacioni Westminster për Demokraci në nëntor 2021, i cili i referohet “Pjesëmarrjes socio-politike të të rinjve”, tregon se vetëm 13% e të rinjve mendojnë se vendi po ecën në drejtimin e duhur, dhe 55% në të gabuarën. Sipas të njëjtit hulumtim, vetëm 3 në 10 të rinj mendojnë se në 5 vjet nga tani vendi do të jetë një vend shumë ose pjesërisht më i mirë për të jetuar të rinjtë dhe nëse do të kishin mundësi, pothuajse 6 nga 10 të rinj do të largohej jashtë vendit. Migrimi i të rinjve në rajonin e Pollogut është një sfidë serioze që ndikon në zhvillimin social dhe ekonomik të rajonit. Arsyet kryesore të migrimit përfshijnë mungesën e mundësive për punë dhe sfidat profesionale në rajon, si dhe kërkimin e kushteve të përmirësuara të jetesës dhe arsimit cilësor në qendrat urbane. Kjo çon në një tkurrje të fuqisë punëtore, një popullsi në plakje dhe reduktim të aktivitetit të komunitetit. Migrimi i të rinjve mund të shkaktojë destabilizimin e ekonomisë dhe kulturës lokale, duke e lënë rajonin pa personel inovativ, të ri dhe energjik.

Në vitin 2022, ADI ka kryer një anketë për përvojën dhe aktivitetet në të cilat angazhohen të rinjtë nga Pollogu³. Në anketë janë përfshirë 503 të rinj, të moshës 15 deri në 29 vjeç, nga komunat Gostivar, Vrapçisht dhe Tetovë. Sipas gjetjeve të hulumtimit të kryer, e ardhmja e pasigurt i detyron të rinjtë të migrojnë në vende të tjera më të zhvilluara. Motivi mbizotërues është largimi nga vendi në një të ardhme të afërt ose të largët. Ndjenja e përjashtimit dhe mundësitë e kufizuara për të shprehur një mendim për nevojat lokale është gjithashtu një nga gjetjet e hulumtimit.

Një nga rekomandimet e këtij hulumtimi është nevoja për nxitjen e aktivizimit të të rinjve në rajonin e Pollogut. Përveç kësaj, organizatat e shoqërisë civile duhet të jenë proaktive në ofrimin e mundësive për të rinjtë që të zhvillojnë praktika kritike qytetare përmes angazhimit me ide, rrjete dhe përvoja që ndërtojnë kapacitete individuale dhe kolektive për të çuar përpara jetën e komunitetit. Rinia duhet të jetë një forcë udhëheqëse në ndryshimin e kufizimeve të ndryshme strukturore në komunitetet e tyre.

2 https://socijalendijalog.mk/wp-content/uploads/2022/08/MKD_NEET-Mapping-and-Policy-Proposals.pdf

3 Anketa është e disponueshme në:<https://shorturl.at/QNmzG>

Metodologjia

Hulumtimi përfshinte metodat e mëposhtme: hulumtim në tavolinë, organizimin e intervistave orientuese dhe krijimin e një pyetësoi të përshtatshëm.

Organizimi i intervistave gojore orientuese (analiza cilësore) me aktorët përkatës në secilën nga nëntë komunat e Pollogut me qëllim të marrjes së gjetjeve fillestare dhe krijimit të duhur të instrumentit hulumtues. Intervistat orientuese përfshinin **5-7 përfaqësues të organizatave të shoqërisë civile, me fokus ata që punojnë me të rinjtë, më pas institucionet vendore, komunitetin e biznesit. Intervistat orientuese ishin baza për krijimin e një pyetësoi të përshtatshëm për shqyrtimin e qëndrimeve dhe perceptimeve të të rinjve për problemin e migracionit.**

Në fazën e dytë, opinioni i mbi 500 të rinjve të moshës 15-29 vjeç u he-tua përmes një pyetësoi online të shpërndarë përmes mediave sociale dhe shkollave dhe kolegjeve të mesme në rajonin e Pollogut (analizë sasiore). Qëllimi i hulumtimit ishte të kuptohen perceptimet e të rinjve të moshës 15-29 vjeç për arsyet dhe situatën me migrimin e të rinjve nga rajoni i Pollogut. Hulumtimi është realizuar gjatë muajit tetor 2024 me të rinjtë që jetojnë në njërin nga komunat: Bërvenicë, Bogovinë, Vrapçisht, Gostivar, Zhelinë, Jegunovcë, Mavrovë Rostushë, Tearcë dhe Tetovë. Përveç të dhënave demografike për të anketuarit, pyetësoi kishte 10 pyetje, duke marrë parasysh karakteristikat e tjera të të anketuarve.

Në fazën e dytë, opinioni i mbi 500 të rinjve të moshës 15-29 vjeç u he-tua përmes një pyetësoi online të shpërndarë përmes mediave sociale dhe shkollave dhe kolegjeve të mesme në rajonin e Pollogut (analizë sasiore). Qëllimi i hulumtimit ishte të kuptohen perceptimet e të rinjve të moshës 15-29 vjeç për arsyet dhe situatën me migrimin e të rinjve nga rajoni i Pollogut. Hulumtimi është realizuar gjatë muajit tetor 2024 me të rinjtë që jetojnë në njërin nga komunat: Bërvenicë, Bogovinë, Vrapçisht, Gostivar, Zhelinë, Jegunovcë, Mavrovë Rostushë, Tearcë dhe Tetovë. Përveç të dhënave demografike për të anketuarit, pyetësoi kishte 10 pyetje, duke marrë parasysh karakteristikat e tjera të të anketuarve.

1. Rezultatet e intervistave orientuese

Për qëllimet e hulumtimit, është bërë një analizë cilësore, e cila përfshinte intervistimin e 44 të anketuarve nga nëntë komunat e Rajonit të Pollogut. Kategoria e moshës është nga 19 deri në 58 vjeç dhe struktura gjinore është e barabartë. Të anketuarit janë nga profesione të ndryshme që përfshijnë arsimin e mesëm dhe të lartë, sektorin e biznesit, pushtetin vendor dhe organizatat e shoqërisë civile.

Për serinë e parë të pyetjeve, kush mendoni se largohet më shpesh - të rinjtë pas mbarimit të shkollës së mesme, të rinjtë pas përfundimit të studimeve? Rinia urbane apo rurale? Djemtë apo vajzat - a ka dallim?, të intervistuarit kanë pikëpamje të ngjashme.

Gjegjësisht, konkluzioni i përgjithshëm është se pas përfundimit të arsimit të mesëm, të rinjtë shpërngulen për të vazhduar shkollimin jashtë vendit ose në qytete më të mëdha, ku kanë më shumë mundësi për të studiuar. Gjithashtu ka një tendencë të emigrimit të të rinjve që kanë përfunduar formimin e mesëm profesional, menjëherë në kërkim të punësimit.

Të anketuarit besojnë se mundësitë e punësimit (pavarësisht nëse jashtë vendit apo në qytetet më të mëdha) janë më të mëdha për të rinjtë me arsim të lartë, dhe për rrjedhojë, ata largohen më shpesh nga vendlindja e tyre. Emigrimi i të rinjve është më i dukshëm në zonat rurale, nga ku të rinjtë shpërngulen drejt zonave urbane, pikërisht për shkak të numrit më të madh të mundësive që u ofrohen, si për arsim ashtu edhe për punësim.

Qëndrimet ndaj perspektivës gjinore të migrimit tek të rinjtë janë të ndara, ku disa të anketuar deklarojnë se gjinia nuk bën paraqet bndonjë ndryshim, pra se të gjithë të rinjtë emigrojnë në mënyrë të barabartë. Megjithatë, konkluzioni është se në mjediset më tradicionale, djemtë, pra meshkujt, pritet të kontribuojnë më shumë në mirëmbajtjen e familjes dhe për rrjedhojë ata shpërngulen më shpesh në kërkim të mundësive më të mira. Në këto ambiente vajzat, pra femrat nuk e ndjejnë atë presion, por shpërngulen kur vjen momenti për t'u bashkuar me familjen.

"Nuk mund të thuhet që emigrojnë më shumë meshkuj apo femra, sepse së fundmi emigracioni është bashkë me familjen. Më shumë po largohen nga zonat rurale, por ka edhe nga zonat urbane, për shkak të mosfunksionimit të sistemit shtetëror. Nuk ka asnjë ndryshim domethënës midis burrave dhe grave".

Sa i përket pyetjes së dytë – cila mendoni se është arsyeja kryesore e largimit të të rinjve nga Maqedonia? (ndikimi politik, arsimimi i mirë, standardi i jetesës etj.), mund të konkludohet lehtësisht se të rinjtë zakonisht largohen në kërkim të një jete më cilësore. Ka një sërë faktorësh që ndikojnë drejtpërdrejt në cilësinë e jetës dhe prej tyre mund të dallohen sa vijon:

Faktorët ekonomikë janë kyç, ku shumica e të rinjve largohen në kërkim të mundësive më të mira të punës, pasi tregu lokal i punës ofron mundësi të kufizuara dhe paga të ulëta. Kjo shoqërohet me **ndikim politik në punësim, paqëndrueshmëri dhe polarizim politik**, si dhe **korrupsion** që mbretëron në të gjitha poret e shoqërisë, i cili demotivon më tej të rinjtë dhe nuk beson në një qasje të drejtë dhe të drejtë. Ndjenja e mosbesimit në sistemin ligjor krijon një ndjenjë pasigurie dhe mosbesimi për vazhdimin e karrierës së tyre profesionale në shtet.

Përveç kësaj, të rinjtë njohin **cilësinë më të lartë të arsimit**, si dhe gamën e mundësive që ofrohen në universitetet e huaja, aksesin në bursa dhe perspektiva më të mëdha punësimi pas përfundimit të arsimit. Një pjesë e madhe e të rinjve që kanë studiuar jashtë nuk kthehen në Maqedoni, sepse mund të ndejnë dhe përjetojnë personalisht mundësitë për zhvillim personal, njohjen dhe vlerësimin e kapaciteteve të tyre, lirinë e shprehjes dhe krijimit, por edhe funksionalitetin e shoqërisë. -sistemet ekonomike në vendet ku ata arsimohen.

Gjithashtu, **kujdesi shëndetësor dhe shërbimet publike** luajnë një rol të rëndësishëm në vendimin e të rinjve për të migruar, duke përfshirë infrastrukturën dhe mundësitë për t'u lidhur me grupe me interesa të ngjashme.

Konkluzioni është se të gjithë këta faktorë, ekonomik-social, politik, juridik dhe arsimor, ndikojnë në cilësinë e jetës së të rinjve dhe në kërkim të një mjedisi më të sigurt, ku puna dhe kompetencat e tyre do të vlerësohen dhe shpërblehen, të rinjtë marrin vendimin për t'u larguar nga vendi i tyre.

“Arsyeja kryesore e largimit është ndikimi politik (të paaftë për të gjetur punë nëse nuk janë anëtarë të një partie politike). E gjithë kjo ndikon në standardin e jetesës dhe pa asnjë siguri për të ardhmen! Edhe ne kemi një arsim të mirë, studentët janë të kërkuar jo vetëm këtu, por edhe në vende të ndryshme të botës - të rinjtë nuk mund ta dëshmojnë veten vetëm në vendin e tyre!”

Pyetja e tretë - *Cilat janë pasojat e largimit të të rinjve tregon seriozitetin e çështjes së migrimit dhe ndikimin e kësaj tendence në të ardhmen e vendit?* Largimi i të rinjve do të shkaktojë pasoja të thella dhe afatgjata për shoqërinë dhe ekonominë e përgjithshme në Maqedoni. Humbja e kapitalit njerëzor e kombinuar me plakjen e popullsisë do të ndikojë në ndryshimet demografike që do të kenë një presion të madh në sistemin social-ekonomik të vendit dhe veçanërisht në sistemin shëndetësor dhe pensional.

Mungesa e të rinjve rezulton me mbylljen e një numri të madh të shkollave fillore dhe të mesme në të gjithë vendin, duke lënë pa punë stafin arsimor të kualifikuar, nën presionin e rikualifikimit. Gjithashtu, numri i punonjësve shëndetësorë, përfshirë ata që punojnë në sektorin e përkujdesit, ka rënë ndjeshëm, dhe kjo është pasojë e drejtpërdrejtë e migrimit të personelit shëndetësor jashtë vendit.

Mungesa e të rinjve në një vend nënkupton mungesë novatorësh dhe sipërmarrësish të talentuar, por edhe mungesë të fuqisë punëtore në përgjithësi, çka e bën të pamundur përmbushjen e strategjisë për rritjen dhe zhvillimin ekonomik të vendit.

Nuk duhen neglizhuar edhe efektet socio-psikologjike mbi popullatën që është braktisur nga të rinjtë, prindërit dhe të afërmit e tyre në vitet e mëvonshme, të cilët shpesh mbeten vetëm, pa kujdes nga të dashurit e tyre. Shpesh këta persona përballen me një sërë kushtesh psikologjike, si depresioni dhe ndjenja e vetmisë së thellë dhe fatkeqësisht shtetit i mungon mbështetja institucionale për këtë kategori qytetarësh.

Po ashtu, pasojat politiko-institucionale tashmë po ndihen, për shkak të mungesës së të rinjve në proceset demokratike dhe uljes së ndikimit të të rinjve në ndryshimet pozitive në shoqëri.

„Pasojat janë të tmerrshme, sepse nëse nuk ka rinë, nuk ka të ardhme. Kjo do të ketë një ndikim të madh në zhvillimin e vendit. Gradualisht, gjatë disa viteve, vendi mund të kthehet në një destinacion turistik dhe sezonal. Mendoj se ekonomikisht ky vend do të ketë pasoja të rënda”.

Pyetjes: *A ka ndonjë mënyrë për t'i mbajtur të rinjtë apo për t'i tërhequr ata që të kthehen?*, përgjigjet tregojnë nevojën për një qasje gjithëpërfshirëse dhe zbatimin e një strategjie afatgjatë që do të synojë këtë problem. Domethënë, nuk është aspak e thjeshtë të rikthehet besimi i të rinjve në funksionalitetin e sistemeve në shtet, e sidomos jo në kushtet kur ato nuk funksionojnë. Prandaj, nevojitet një qasje e koordinuar shumë-sektoriale për të ofruar mundësi më të mira dhe një të ardhme premtuese.

Para së gjithash, është e nevojshme të përmirësohen kushtet ekonomike dhe mundësitë e punësimit për të rinjtë, duke krijuar programe për sipërmarrësit e rinj, duke ofruar mbështetje financiare dhe stimulime tatimore për startup-et dhe bizneset e vogla, kështu të rinjtë do të motivohen të qëndrojnë dhe të fillojnë bizneset e tyre. Shteti duhet të mbështesë programe dhe investime në industri me potencial të lartë rritjeje, në sektorë si teknologjia IT, energjia, turizmi dhe industritë kreative, për të krijuar më shumë vende pune në këto pozicione. Gjithashtu, është e nevojshme të rritet numri i programeve që mbështesin sektorin privat, në mënyrë që të angazhohet një numër më i madh i të rinjve dhe pagat do të jenë motivuese shtesë për të rinjtë. Kjo mund të arrihet edhe përmes iniciativave për rritjen e pagave minimale dhe mbrojtjen e të drejtave të punësimit, në mënyrë që të rinjtë të mos kërkojnë mundësi më të mira ekonomike jashtë vendit.

Përmirësimi i cilësisë së arsimit dhe mbështetja e aktiviteteve kërkimore-shkencore nga shteti është thelbësore, duke pasur parasysh se arsimit duhet të jetë i lidhur ngushtë me kërkesën aktuale në tregun e punës. Nevojitet promovimi i mësimdhënies së dyfishtë (arsimimi i bazuar në teori dhe praktikë), ku partneritetet ndërmjet kompanive dhe institucioneve arsimore janë të nevojshme për të krijuar programe për praktikantët e studentëve. Një qasje e tillë ka një ndikim të rëndësishëm në zhvillimin e mëtejshëm të të rinjve, duke i bërë ata më konkurrues në tregun e punës. Paralelisht me këto programe, është e nevojshme të zhvillohen politika që do të mbështesin të rinjtë që studiojnë ose punojnë jashtë vendit për t'u kthyer dhe për të zbatuar njohuritë e tyre në vendin e tyre, duke ofruar kushte të favorshme pune.

Sigurisht që duhen reforma thelbësore në sistemin politik dhe juridik, për të rikthyer besimin e humbur tek të rinjtë. Transparenca, sundimi i ligjit dhe ulja e korrupsionit do të krijojnë një mjedis në të cilin të rinjtë do të besojnë tek institucionet dhe do të ndjejnë se mund të avancojnë në bazë të meritokracisë. Është e nevojshme të krijohen sa më shumë platforma për pjesëmarrjen e të rinjve në proceset politike, veçanërisht përmes programeve gjithëpërfshirëse për liderët e rinj, të cilat do t'i motivojnë ata të qëndrojnë dhe të kontribuojnë në ndryshime pozitive në vend.

Shteti duhet të investojë edhe në programe për kthimin e të rinjve nga diaspora, të cilat do t'u mundësojnë të rinjve të kthehen përkohësisht në punë ose studime, me mbështetje për përshtatje dhe integrim, duke u dhënë atyre mundësinë të mendojnë dhe të vendosin për një kthim të përhershëm në vendin e tyre të lindjes. Kjo është e mundur përmes lehtësimit financiar dhe tatimor për të kthyerit, promovimit të vlerave patriotike dhe shoqërore si dhe krijimit të një imazhi pozitiv për Maqedoninë.

Nuk duhet neglizhuar as aspekti social-kulturor, duke pasur parasysh se vitet e fundit janë gjithnjë e më pak ngjarje kulturore që do të mundësojnë socializimin e të rinjve. Nevojitet proaktivitet nga ana e institucioneve kulturore për ndërveprim më të madh me të rinjtë dhe për të mundësuar hapësira ku ata mund të shprehin krijimtarinë e tyre.

Përveç kësaj, përmirësimi i shërbimeve shëndetësore dhe programeve sociale për të rinjtë mund të rrisë nivelin e sigurisë dhe kënaqësisë së të rinjve. Shembuj të shkëlqyeshëm ishin programet për mbështetjen e familjeve të reja, si subvencionet për banim apo lehtësimin e taksave për prindërit, me të cilat të rinjtë motivohen më tej të qëndrojnë dhe të krijojnë jetën e tyre në Maqedoni. Nuk përjashtohen investimet e nevojshme në infrastrukturën urbane dhe rurale, përfshirë të gjitha shërbimet publike për mbrojtjen e qytetarëve.

Nëse bëhet punë paralele dhe e plotë për përmirësimin dhe avancimin e të gjitha aspekteve që kontribuojnë në cilësinë e përgjithshme të jetës, të rinjtë do të jenë më të kënaqur me mjedisin në të cilin gjenden dhe kërkimi për kushte më të mira nuk do të jetë i një intensiteti kaq të fortë.

Për të gjitha sa më sipër, para së gjithash nevojiten analiza dhe kërkime gjithëpërfshirëse, me qëllim që politikat për reduktimin e migrimit të të rinjve të bazohen në situatën dhe nevojat reale, si dhe të vendoset një sistem i detyrueshëm për monitorimin dhe vlerësimin e këtyre politikave.

Një strategji kombëtare që do të zbatohet në praktikë, jo vetëm në letër, me auditim dhe llogaridhënie ndaj të gjithë "zbatuesve" të strategjive fiktive që e kanë sjellë shoqërinë në gjendjen aktuale.

Pra, sa i rëndësishëm është planifikimi për të ardhmen, aq është edhe përgjegjësia për të shkuarën!

Shembull: Nëse shteti apo BE-ja ka ndarë fonde të caktuara për edukimin e të rinjve dhe hapjen e bizneseve, atëherë përmes një procesi të saktë auditimi duhet të identifikohen personat apo bizneset fiktive dhe joreale që kanë përdorur vetëm rolin e abuzuesve.

Në pyetjen e fundit, *kush dhe çfarë duhet bërë - ne personalisht, institucionet shtetërore, sektori i biznesit?*, përgjigja më e zakonshme është se duhet një qasje nga lart-poshtë, domethënë që ndryshimet të nisnin nga institucionet shtetërore. Është një problem kompleks, i cili kërkon bashkëpunim të ngushtë mes bizneseve dhe institucioneve shtetërore, ndaj dhe angazhimi i këtyre dy palëve është i domosdoshëm në të njëjtën kohë. Duhet politika që do të imponohen nga shteti dhe do të jenë në përputhje me kushtet dhe nevojat aktuale të tregut të punës. Gjatë krijimit të tyre, duhet të merren parasysh pikëpamjet e të rinjve.

Nevojitet një numër më i madh i partneriteteve ndërmjet sektorit të biznesit dhe institucioneve arsimore, përmes të cilave të rinjtë do të përfshihen praktikisht, e për rrjedhojë edhe më kompetentë në tregun e punës. Për këtë nevojiten reforma në arsim, të cilat do të nxisin edhe investimet në zhvillimin e kuadrove të reja nga kompani që do të njohin potencialin e individëve. Bizneset pritet të krijojnë vende pune konkurruese.

Nuk përjashtohet as proaktiviteti i të rinjve, pra ndikimi i tyre, aktualisht më i vogël, në krijimin e një të ardhmeje dhe perspektive më të mirë. Të rinjtë duhet të përfshihen në nisma lokale, shoqata civile dhe projekte vullnetare për të kontribuar në ndryshime pozitive në mjedisin e tyre.

Zhvillimi personal dhe profesional është çelësi i suksesit të të rinjve dhe për këtë arsye pritet që ata të investojnë në përmirësimin e aftësive të tyre, duke ndjekur teknologjitë dhe tendencat e reja, të cilat do t'i bëjnë ata më konkurrues dhe të gatshëm për tregun e punës.

Korrupsioni është një nga faktorët kyç dhe duhet çrënjosur, si dhe ndikimet politike në punësim, të cilat shpeshherë janë vendimtare për të ardhmen e individëve.

“Sektori i biznesit gjithashtu duhet t’u ofrojë të rinjve, veçanërisht atyre të shkollave profesionale, mundësi për të punuar pas përfundimit të shkollimit. Nga ana tjetër, institucionet shtetërore duhet të punojnë sa më shumë për të siguruar kushte më të mira jetese për të rinjtë në mënyrë që të reduktohet migrimi.”

2. Hulumtimi i perceptimeve të të rinjve të moshës 15-29 vjeç për arsyet dhe situatën me migrimin e të rinjve nga rajoni i Pollogut

Qëllimi i hulumtimit ishte të kuptohen perceptimet e të rinjve të moshës 15-29 vjeç për arsyet dhe situatën me migrimin e të rinjve nga rajoni i Pollogut. Pyetësorit iu përgjigjën gjithsej 504 të anketuar, nga të cilët 310 (61.5%) ishin vajza dhe 194 (38.5%) ishin djem.

Grafiku 1: Shpërndarja e të anketuarve sipas gjinisë

Sipas moshës, pothuajse gjysma e të anketuarve (53.4%) janë të moshës 15-17 vjeç, pra ende në arsim të mesëm, 20.8% janë të moshës 18-20 vjeç, pra në periudhën e mbarimit të shkollës së mesme dhe fakultetit, 13.6% të

regjistruar janë të moshës 21-26 vjeç dhe 12% janë të moshës 27-29 vjeç. Në të gjitha grupmoshat, përveç grupit 21-23 vjeç, më shumë se 60% e të anketuarve janë vajza dhe në grupin 21-23 vjeç, vajzat përfaqësohen vetëm me 40%.

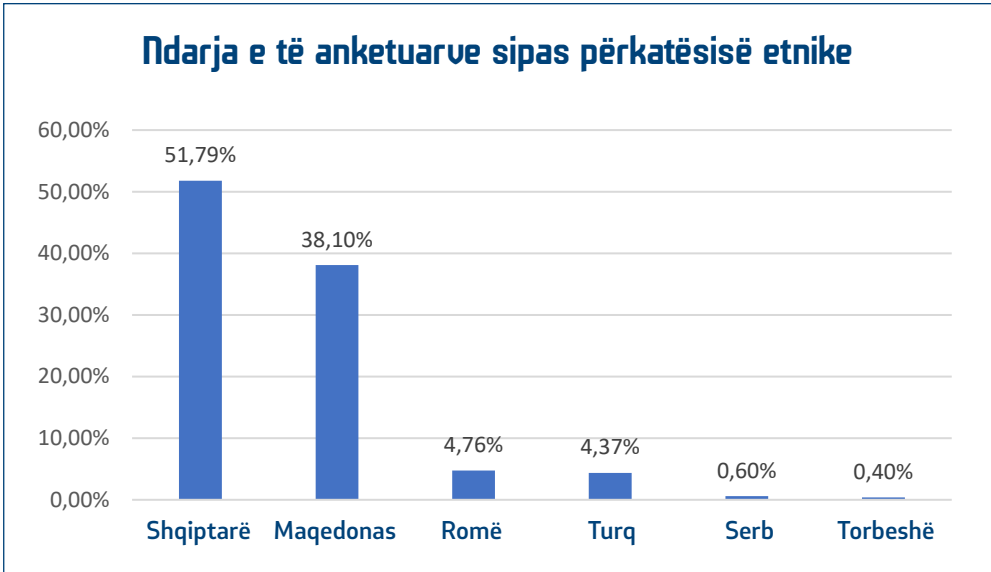
Mosha e të anketuarve	Përfaqësimi në përqindje
15-17	53,37%
18-20	20,83%
21-23	6,55%
24-26	7,14%
27-29	12,10%

Tabela 1: Mosha e të anketuarve

Duke marrë parasysh se grupi më i madh i të anketuarve janë nga mosha 15-20 vjeç, 68% e të anketuarve studiojnë në shkollë të mesme, rreth 15% studiojnë, 2.2% kanë përfunduar arsimin e mesëm dhe nuk studiojnë, rreth 14% punojnë dhe kemi një të anketuar të moshës 27-29 vjeç, i cili ka deklaruar se ka mbaruar universitetin dhe nuk punon.

Për nga përkatësia etnike, 51.8% e të anketuarve janë shqiptarë dhe 70% e tyre janë vajza. Në mesin e maqedonasve, serbëve dhe torbeve, numri i vajzave dhe djemve që janë përgjigjur është pothuajse i njëjtë (përqindja e përfaqësimit), dhe një ndryshim vërehet edhe te romët, pra edhe në këtë grup vajzat kryesojnë me 67%.

Nga ata që punojnë, 24% janë me arsim të mesëm, 46% me arsim të lartë dhe 30% me diplomë master.

Grafiku 2: Përkatësia etnike e të anketuarve

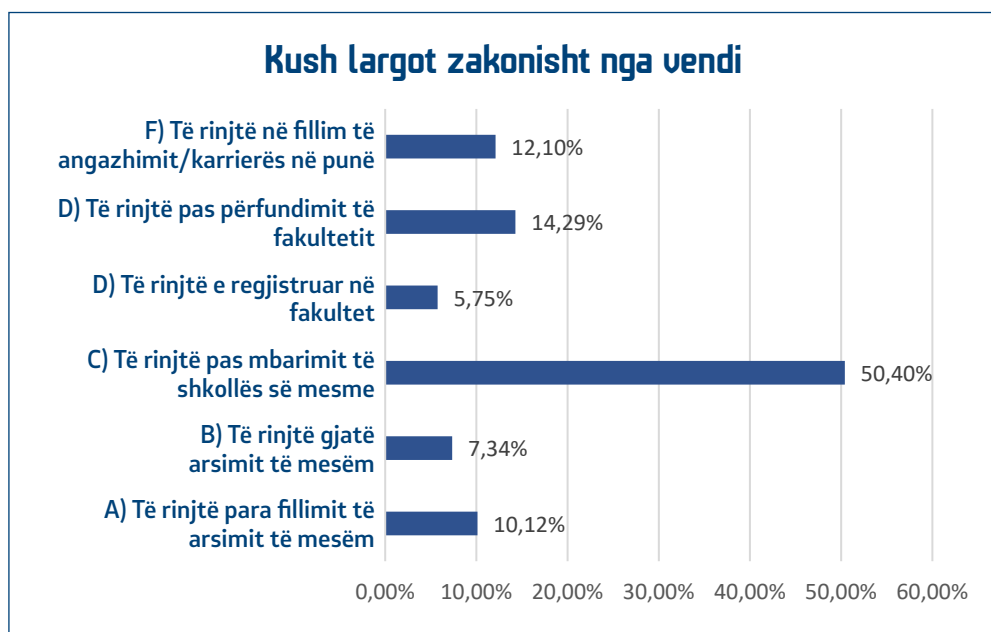
Për sa i përket vendbanimit, nuk ka dallim të madh ndërmjet përqindjes së të anketuarve që vijnë nga një qytet/mjedis urban (56%) dhe që jetojnë në/ nga një fshat (44%), ndërkohë që vërehet një shpërndarje e ndryshme sipas përkatësisë etnike ndërmjet të anketuarve nga një qytet ose një fshat. Sipas përgjigjeve, 80% e maqedonasve dhe 92% e romëve jetojnë në qytete, për dallim nga 36% e shqiptarëve dhe 41% e turqve që jetojnë në qytete. Përqindja e të anketuarve femra që jetojnë në qytet është 53% (të intervistuarat femra nga zonat rurale janë 47%), dhe nga të anketuarit meshkuj, 60% jetojnë në qytet dhe 40% në fshat.

Përkatësia etnike	Gjithsej	Gra	Burra	Qytet	Fshat
Shqiptarë	261	183	78	95	166
Maqedon	192	99	93	153	39
Romë	24	16	8	22	2
Turq	22	10	12	9	13
Serb	3	1	2	1	2
Torbeshë	2	1	1	0	2
Gjithsej	504	310	194	280	224

Tabela 2: Struktura etnike dhe gjinore

Përgjigjet e të rinjve lidhur me emigracionin

Përqindja më e madhe e të rinjve (50.4%) besojnë se të rinjtë më së shpeshti largohen nga vendi pas përfundimit të shkollës së mesme. Kategoria tjetër janë të rinjtë pas përfundimit të universitetit (14.3%) dhe ata në fillim të angazhimit në punë (12.10%). Perceptimi është se përqindja e të rinjve që janë në procesin arsimor, qoftë në arsimin e mesëm apo të lartë, largohen më rrallë nga vendi. Ka dallime të vogla në mendimet e vajzave dhe djemve. Vajzat, në përqindje më të lartë se djemtë, besojnë se numri më i madh i të rinjve largohen pas përfundimit të arsimit të mesëm (53.8% kundrejt 44.8%).

Grafiku 3: Kush largohet më shpesh nga vendi

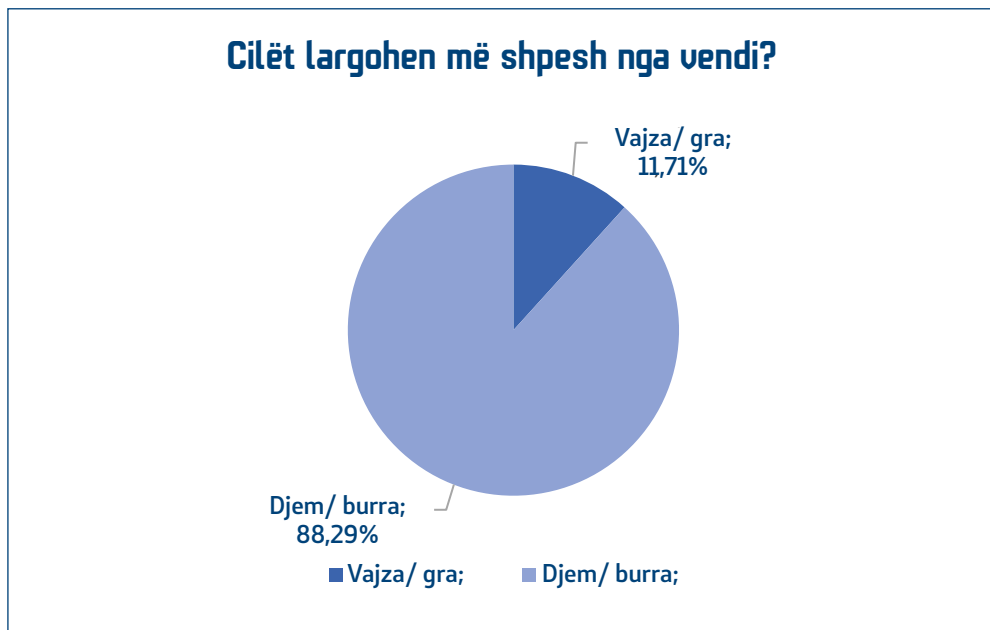
Nuk ka dallime të mëdha domethënëse as ndërmjet bashkësive etnike. Perceptimi tek shqiptarët është se emigracioni fillon më herët, pra të rinjtë largohen nga vendi para fillimit të arsimit të mesëm, ndërsa maqedonasit dhe romët besojnë se përqindja e të rinjve që largohen nga vendi pas përfundimit të universitetit ose fillimit të karrierës është më e lartë se mesatarja.

Pyetja 1- kush largohet zakonisht nga vendi							
	Vajza	Djem	Shqiptarë	Maqedonas	Romë	Turq	
A) Të rinjtë para fillimit të arsimit të mesëm	10,12%	9,03%	11,86%	13,03%	5,73%	4,17%	22,73%
B) Të rinjtë gjatë arsimit të mesëm	7,34%	6,77%	8,25%	8,43%	4,69%	8,33%	18,18%
C) Të rinjtë pas mbarimit të shkollës së mesme	50,40%	53,87%	44,85%	52,87%	49,48%	45,83%	27,27%
D) Të rinjtë e regjistruar në fakultet	5,75%	4,52%	7,73%	2,68%	9,90%	4,17%	4,55%
D) Të rinjtë pas përfundimit të fakultetit	14,29%	12,90%	16,49%	11,49%	17,71%	29,17%	4,55%
F) Të rinjtë në fillim të angazhimit/karrierës në punë	12,10%	12,90%	10,82%	11,49%	12,50%	8,33%	22,73%

Tabela 3: Kush largohet më shpesh nga vendi - perceptimi gjinor dhe etnik

Para se të pyesim për arsyet e emigrimit të të rinjve, ne bëmë edhe pyetje shtesë për të përcaktuar grupin e synuar, pra kush vendos më shpesh të largohet nga vendi. Të anketuarit patën mundësinë të zgjidhnin një kategori në katër deklaratat e mëposhtme:

A) vajza/gratë ose djem/burra

Grafiku 4: Largimi nga vendi sipas gjinisë

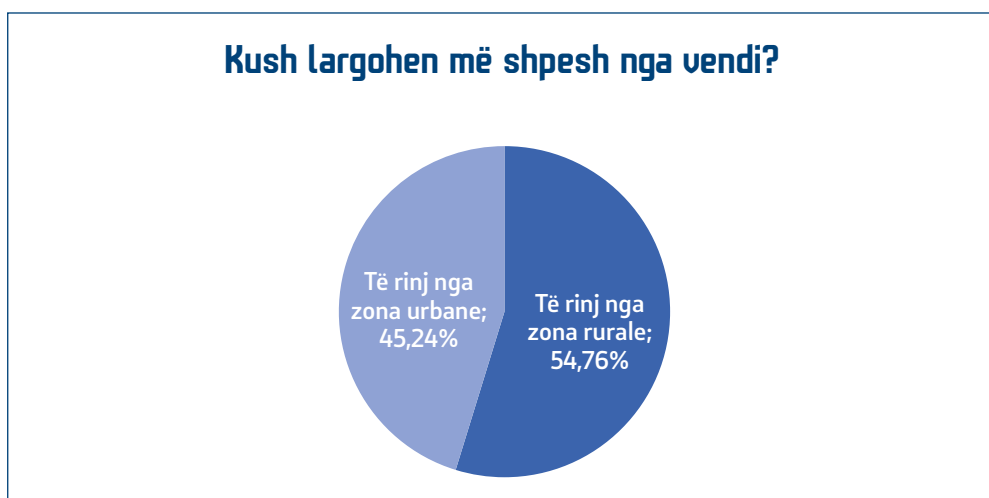
Ka dallime në mendimet e djemve dhe vajzave që i janë përgjigjur pyetësorit dhe përgjigjet e tyre ndryshojnë me rreth 5%, pra, vajzat pranojnë më shumë se edhe vajzat/gratë po largohen nga vendi (13,87% e vajzave kundrejt 8,25% e djemve).

Ka edhe dallime në përgjigje sipas përkatësisë etnike. Të rinjtë e përkatësisë etnike shqiptare, në një përqindje pak më të lartë se mesatarja, mendojnë se djemtë largohen më shpesh nga vendi (93,87% e të rinjve shqiptarë), ndërsa te djemtë maqedonas përqindja është 82,29%. Rrjedhimisht, të rinjtë shqiptarë besojnë se 6.13% e vajzave/grave largohen nga vendi, dhe të rinjtë maqedonas besojnë se 17.71% e atyre që largohen nga vendi janë vajza/grua. Qëndrime të tilla kryesisht pasqyrojnë vlerat tradicionale, d.m.th. presionin për të kontribuar dhe barrën që më së shumti bie mbi djemtë.

Pyetja 2.1- kush largohet më shpesh nga vendi	Vajza	Djem	Shqiptarë	Maqedonas	Romë	Turq	Serb	Torbesh	
vajzat/ gratë	11,71%	13,87%	8,25%	6,13%	17,71%	16,67%	13,64%	66,67%	0,00%
Djemtë / burrat	88,29%	86,13%	91,75%	93,87%	82,29%	83,33%	86,36%	33,33%	100,00%

Tabela 4: Largimi nga vendi sipas gjinisë dhe strukturës etnike

B) të rinj nga një mjedis rural ose të rinj nga një mjedis urban/qytet

Grafiku 5: Largimi nga vendi sipas vendbanimit

Sipas mendimit të të anketuarve, të rinjtë nga zonat rurale vendosin të largohen nga vendi pak më shpesh (rreth 55%) sesa të rinjtë nga zonat urbane (45%). Dhe për këtë pyetje ka dallime në mendime në mes të përgjigjeve të vajzave dhe djemve si dhe në përgjigjet ndërmjet bashkësive të ndryshme etnike.

Sipas të dhënave të paraqitura në tabelën e mëposhtme, vajzat që iu përgjigjën pyetësorit besojnë se përqindja e të rinjve nga zonat rurale që largohen krahasuar me përqindjen e të rinjve nga zonat urbane ndryshon me 15%, pra

se migrimi nga zonat rurale është më i shumtë, ndërsa djemtë mendojnë se raporti është thuasje i njëjtë, pra se nuk ka dallim ndërmjet migrimit të të rinjve nga zonat rurale dhe urbane.

Sa i përket përkatësisë etnike, 69% e të rinjve shqiptarë kundrejt 36% të të rinjve maqedonas besojnë se të rinjtë nga zonat rurale largohen më shpesh. Nëse i krahasojmë këto të dhëna me të dhënat nga tabela 2, përkatësisht vendbanimi, atëherë mund të konstatohet se të rinjtë janë përgjigjur sipas informacionit që kanë në mjedisin e tyre të jetesës (qytet apo fshat). Kjo lidhje konfirmon se në thelb nuk ka dallim ndërmjet qëndrimeve të të rinjve nga bashkësitë e ndryshme etnike lidhur me çështjen nëse të rinjtë nga zonat rurale apo urbane shpërngulen më shpesh.

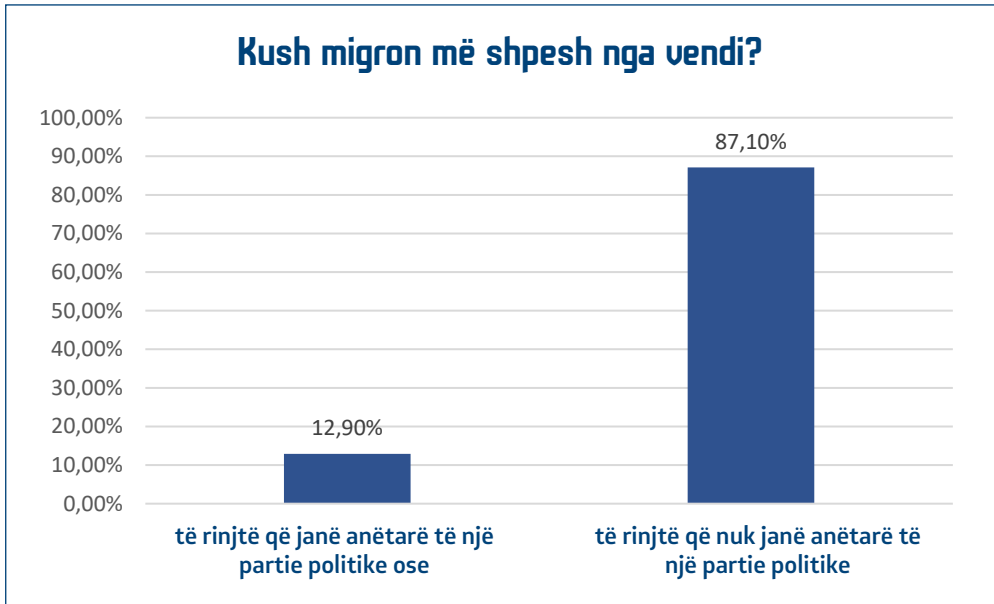
Pyetja 2.1- kush largohet më shpesh nga vendi	Vajza	Djem	Shqiptarë	Maqedonas	Romë	Turq	Serb	Torbesh
të rinjtë nga zonat rurale	54,76%	57,42%	68,97%	35,94%	33,33%	72,73%	66,67%	50,00%
të rinjtë nga mjedisi urban	45,24%	42,58%	31,03%	64,06%	66,67%	27,27%	33,33%	50,00%

Tabela 5: Largimi nga vendi sipas vendbanimit – perceptimi gjinor dhe etnik

C) të rinjtë që janë anëtarë të një partie politike ose të rinjtë që nuk janë anëtarë të një partie politike

Të rinjtë besojnë se edhe 87.10% e atyre që largohen nuk janë anëtarë të ndonjë partie politike. Mesatarisht, vajzat dhe djemtë mendojnë njësoj dhe ka dallime të vogla për nga përkatësia etnike. Tek të rinjtë shqiptarë përqindja është 90% dhe tek të rinjtë maqedonas 83%.

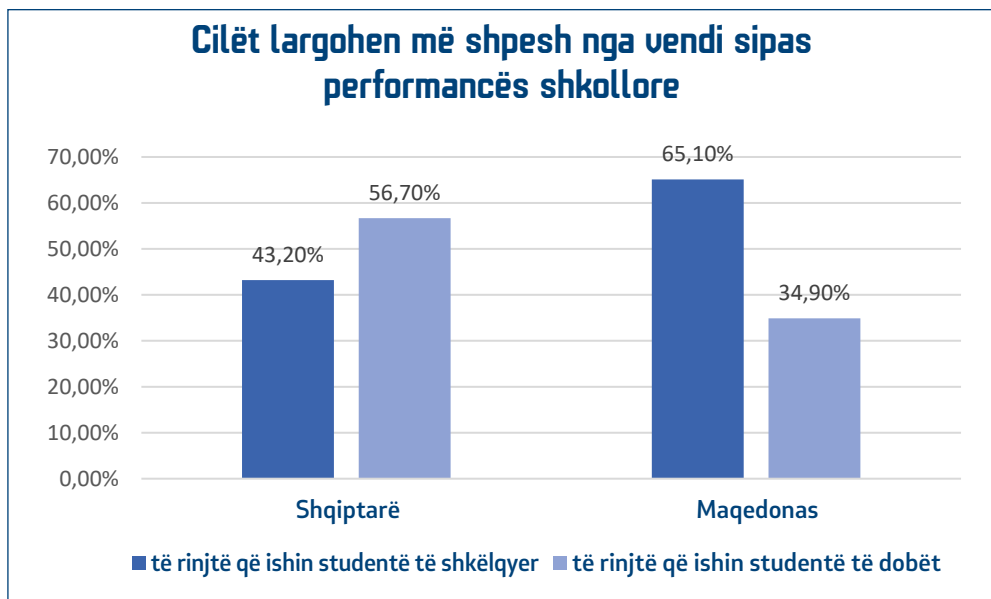
Kjo tregon se të rinjtë janë shumë të vetëdijshëm për partishmërinë e shoqërisë dhe kjo konfirmon gjetjet e hulumtimeve të tjera se të rinjtë nuk dëshirojnë të jetojnë në një vend ku është e rëndësishme nëse jeni apo jo anëtar i një partie politike për të kanë një status të caktuar në shoqëri.

Grafiku 6: Largimi nga vendi sipas përkatësisë politike

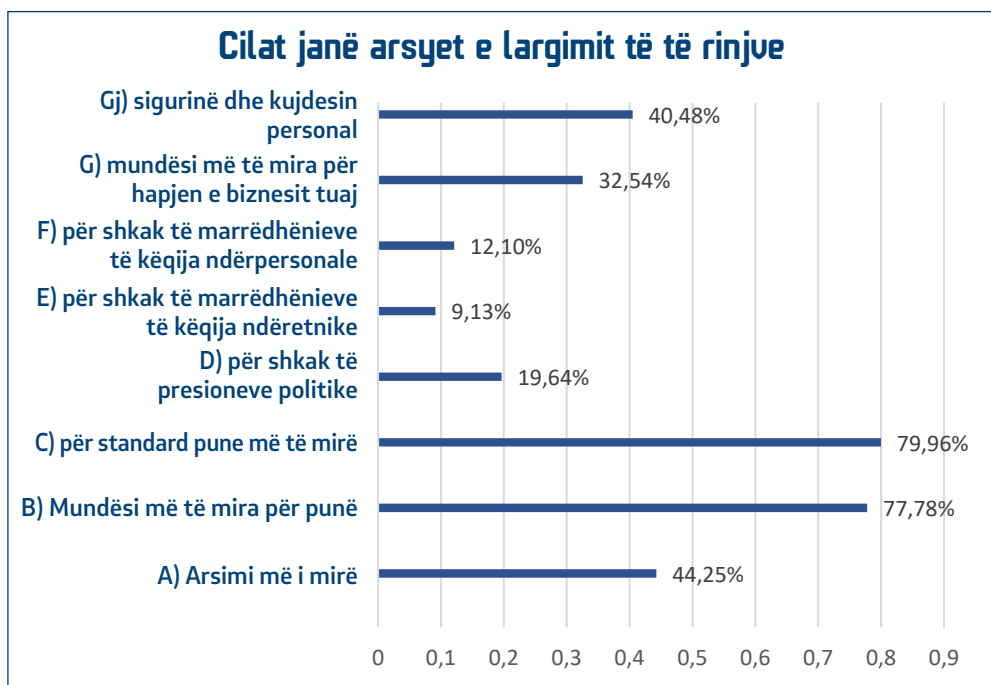
D) të rinjtë që ishin studentë të dobët ose të rinj që ishin studentë të shkëlqyer

Kjo pyetje u bë për shkak të tezës se më të mirët largohen nga vendi. Mendimet lidhur me këtë çështje janë se ata që ishin studentë të shkëlqyer (52.6%) dhe ata që ishin studentë të dobët (47.4%) largohen pothuajse në mënyrë të barabartë nga vendi. Nuk ka dallime të rëndësishme ndërmjet opinionëve të djemve dhe vajzave, por ka dallime në opinione sipas përkatësisë etnike. Të rinjtë shqiptarë besojnë se studentët më të dobët kanë më shumë gjasa të largohen nga vendi (56.7% për studentët e dobët dhe 43.3% për studentët ekselentë). Të rinjtë maqedonas kanë mendim të kundërt, pra nga ata që largohen nga vendi, 65% janë studentë të shkëlqyer, ndërsa 35% janë studentë të dobët.

Grafiku 7: Largimi nga vendi sipas performancës shkollore

Kur u pyetën për arsyet e largimit të të rinjve, u ofruan disa opsione dhe të rinjtë mund të zgjidhnin maksimumi tre nga opsionet e ofruara.

Grafiku 8: Arsyet e largimit të të rinjve

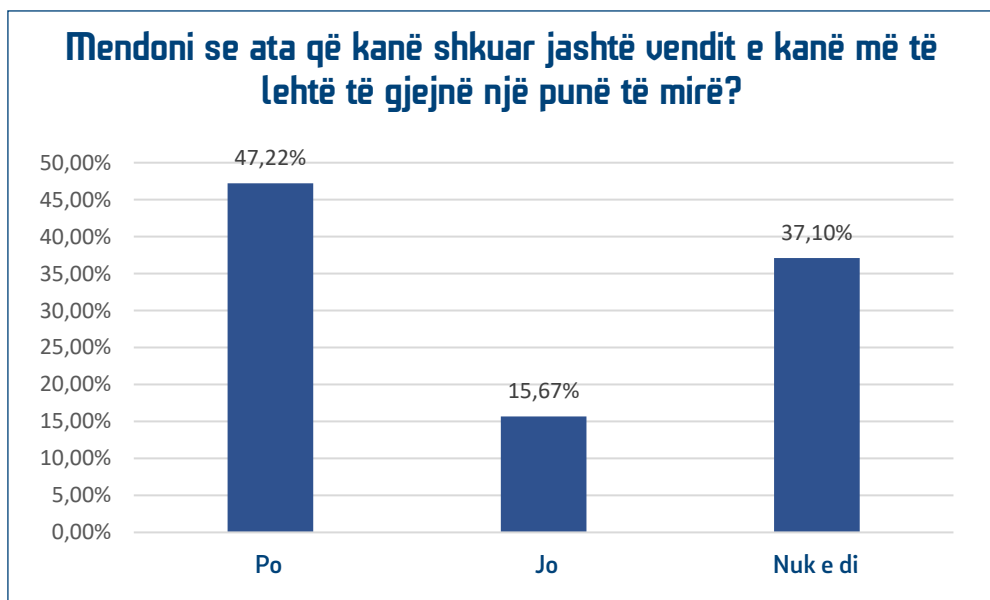
Të rinjtë nuk mendojnë se arsyeja e largimit janë marrëdhëniet e këqija ndëretnike dhe ndërpersonale. Sipas të anketuarve, të rinjtë largohen për një standard më të mirë jetese (80%) dhe mundësi më të mira punësimi (rreth 78%).

Cilat janë arsyet e largimit të të rinjve?	Vajza	Djem	Shqiptarë	Maqedonas	Romë	Turq	Serb	Torbesh	
A) arsimim më i mirë	44,25%	45,81%	41,75%	31,03%	58,85%	50,00%	68,18%	33,33%	50,00%
B) mundësi më të mira punësimi	77,78%	80,97%	72,68%	81,61%	73,96%	70,83%	72,73%	66,67%	100,00%
C) për një standard më të mirë jetese	79,96%	82,90%	75,26%	82,38%	79,17%	87,50%	50,00%	66,67%	100,00%
D) për shkak të presioneve partiake	19,64%	15,48%	26,29%	18,01%	22,40%	12,50%	22,73%	33,33%	0,00%
D) për shkak të marrëdhënieve të këqija ndëretnike	9,13%	6,13%	13,92%	5,75%	10,42%	20,83%	27,27%	0,00%	0,00%
F) për shkak të marrëdhënieve të këqija ndërpersonale	12,10%	10,00%	15,46%	11,49%	10,42%	16,67%	22,73%	66,67%	0,00%
E) mundësi më të mira për hapjen e biznesit tuaj	32,54%	32,26%	32,99%	32,18%	32,29%	37,50%	36,36%	0,00%	50,00%
H) siguria dhe kujdesi personal	40,48%	41,61%	38,66%	50,57%	28,65%	33,33%	36,36%	33,33%	0,00%

Tabela 6: Arsyet e largimit të të rinjve – perceptimi gjinor dhe etnik

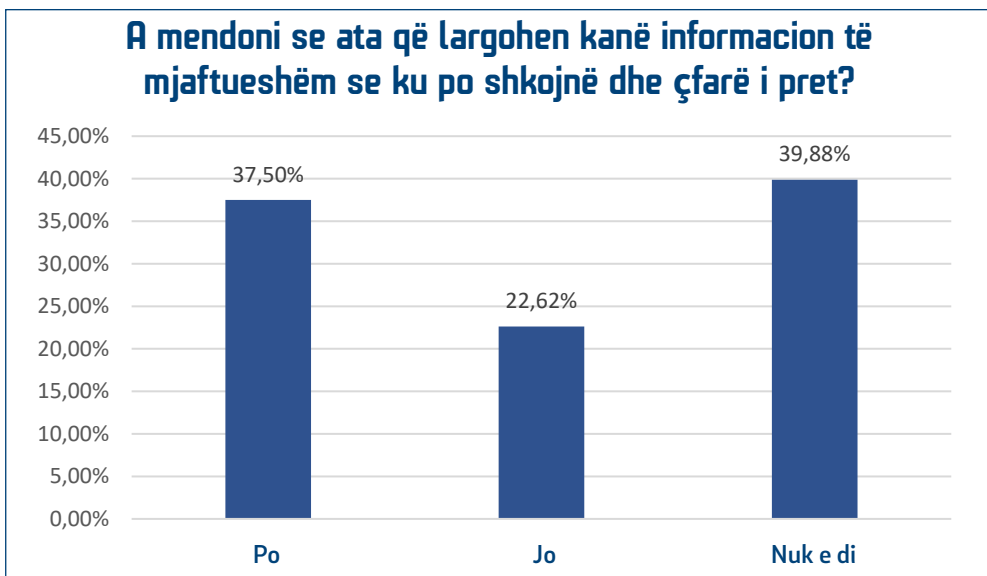
Sipas përgjigjeve, vajzat janë më të shqetësuara për punësimin, standardin e jetesës dhe sigurinë dhe sigurinë personale sesa djemtë, ndërsa djemtë janë më të shqetësuar për presionet partiake, marrëdhëniet ndëretnike dhe ndërpersonale.

Por pavarësisht se mendimi është se të rinjtë largohen për mundësi më të mira punësimi, të anketuarit ende nuk janë të sigurt se ata që janë larguar e kanë më të lehtë të gjejnë një punë të mirë (47% janë përgjigjur po, 15.6% jo dhe 37.10% me I don nuk e di). 59% e të anketuarve besojnë se ata që janë larguar shpesh detyrohen të pranojnë një punë që nuk do ta pranonin në Maqedoni vetëm për të mbijetuar. Nuk pajtohen me këtë mendim vetëm 12% e të rinjve dhe rreth 29% e të anketuarve janë përgjigjur se nuk e dinë.

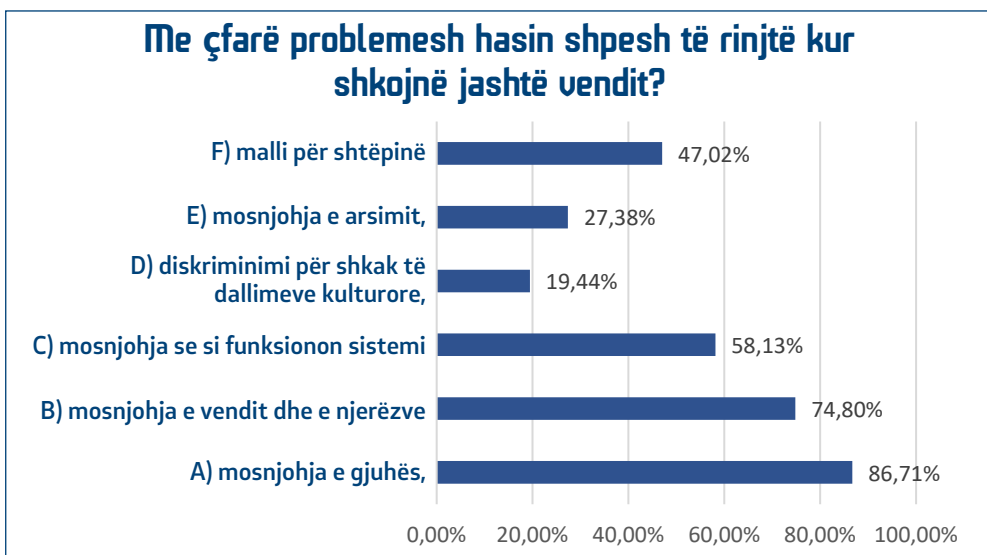
Grafiku 9: Dalja jashtë vendit dhe mundësia për të gjetur një punë të mirë

Të anketuarit nuk janë plotësisht të sigurt se ata që largohen kanë informacion të mjaftueshëm se ku po shkojnë dhe çfarë i pret. Lidhur me këtë pyetje, djemtë janë pak më të sigurt se ata që ecin e dinë se ku po shkojnë (41.2%) sesa vajzat (35.16%). Sa i përket përkatësisë etnike, më të sigurtit se ata që largohen e dinë se ku po shkojnë janë romët (50%), turqit (41.1%) dhe shqiptarët (39.8%), ndërsa maqedonasit (32.8%) janë më skeptikët.

Grafiku 10: Informacion se ku po shkojnë dhe çfarë i pret jashtë vendit

Sipas mendimit të të anketuarve, kur të rinjtë shkojnë jashtë vendit, shpesh përballen me injorancën e gjuhës (87%), me mosnjohjen e vendit dhe të njerëzve (75%), me injorancën e sistemit (58%) dhe me nostalgjinë për shtëpinë (47%). Diskriminimi për shkak të dallimeve kulturore dhe mosnjohja e arsimit janë probleme të vogla sipas të anketuarve.

Grafiku 11: Problemet më të zakonshme jashtë vendit

Vajzat në një përqindje shumë më të lartë (92.3%) se djemtë (78%) konsiderojnë se mosnjohja e gjuhës është problem. Djemtë janë më të shqetësuar se vajzat për mosnjohjen e vendit (djemtë 80% kundrejt 71% të vajzave) dhe diskriminimin për shkak të dallimeve kulturore (djemtë me 23% dhe vajzat me 17%).

Sipas të dhënave, të rinjtë shqiptarë janë më nostalgjikët, kurse turqit më pak nostalgjikët për shtëpinë (për shkak të numrit të vogël të përgjigjeve, nuk mund t'i konsiderojmë të dhënat për serbët dhe torbes si përfaqësuese), maqedonasit janë të shqetësuar për mosnjohja e diplomave të tyre dhe romët kryesojnë shqetësimin për shkak të mungesës së njohjes së gjuhës, vendit dhe mënyrës sesi funksionon sistemi.

Pyetja 5. Çfarë/çfarë problemesh hasin më shpesh të rinjtë kur shkojnë jashtë vendit?	Vajza	Djem	Shqiptarë	Maqedonas	Romë	Turq	Serb	Torbesh
A) mosnjohja e gjuhës	86,71%	92,26%	77,84%	89,27%	82,29%	91,67%	86,36%	100,00%
B) mosnjohja e vendit dhe e njerëzve	74,80%	71,61%	79,90%	72,41%	77,08%	83,33%	77,27%	66,67%
C) mosnjohja se si funksionon sistemi	58,13%	57,10%	59,79%	56,70%	59,90%	66,67%	54,55%	33,33%
d) diskriminimi për shkak të dallimeve kulturore,	19,44%	17,10%	23,20%	18,77%	19,27%	25,00%	22,73%	33,33%
e) mosnjohja e arsimit,	27,38%	28,39%	25,77%	24,14%	33,33%	12,50%	31,82%	33,33%
f) malli për shtëpinë	47,02%	48,06%	45,36%	53,26%	40,10%	41,67%	31,82%	66,67%

Tabela 7: Problemet më të zakonshme jashtë vendit - perspektiva gjinore dhe etnike

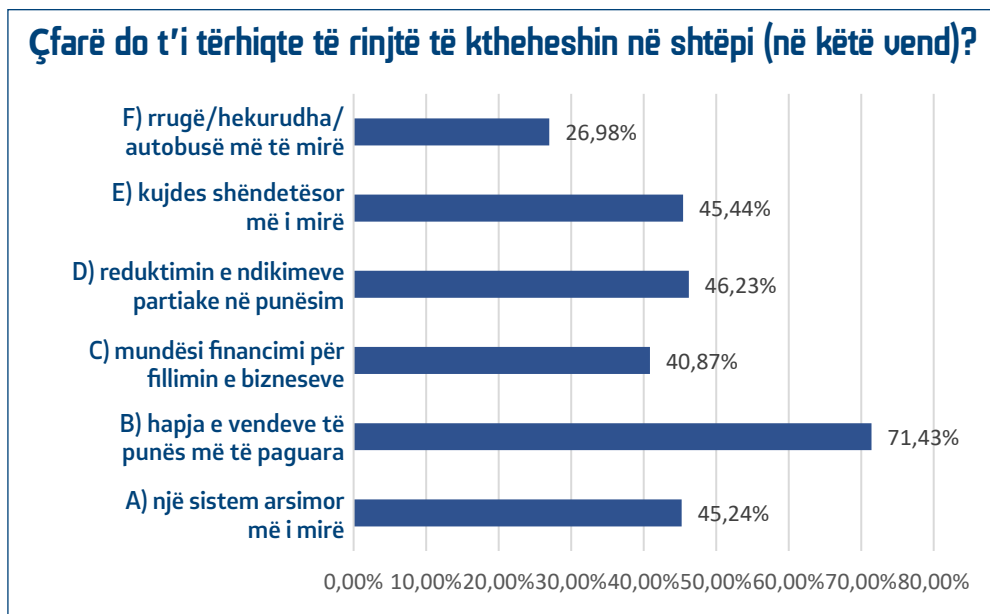
Të anketuarit vlerësuan gjithashtu cilësinë e jetës së atyre që shkuan jashtë vendit me rezultate nga 1-5, ku 1- Më i keqi/më i dobëti, 2- i keq, 3- neutral/nuk e di, 4- mirë, 5 më i miri.

Komponentët e vlerësimit	Nota mesatare
Pagë që i lejon ata të mbijetojnë nga muaji në muaj	3,44
Kosto më të ulëta të ushqimit	3,05
Kosto më të ulëta të energjisë elektrike/ujit	3,01
Mund të përballojnë blerjen e një makine të re nëse punon vetëm një në familje	2,9
Kosto më të ulëta të qirasë	2,65
Procedura më të shpejta për nxjerrjen e dokumenteve personale	3,03
Transport i organizuar (autobus/metro)	3,7
Një sistem më i mirë shëndetësor	3,8
Kanë mundësinë të kursejnë	3,4
Kanë më shumë mundësi të shoqërohen me të afërmit dhe miqtë	2,9
Ndihen të sigurt / të lirë / të respektuar	3,34
Mund të përballojnë të shkojnë me pushime një herë në vit në një destinacion tjetër përveç shtëpisë (këtu)	3,5
Ndjekin më shumë ngjarje kulturore (teatër, kinema...)	3,05

Tabela 8: Cilësia e jetës së atyre që kanë shkuar jashtë vendit

Sistemi i mirë shëndetësor (3.8) dhe transporti i organizuar (3.7) kanë marrë notat më të larta. Në grupin e dytë të cilësive janë mundësitë për të shkuar me pushime një herë në vit (3.5), mundësia për të kursyer, paga që lejon jetesën për një muaj dhe ndjenja e sigurisë dhe lirisë. Kategoria e tretë ka të bëjë me kostot e ushqimit, energjisë elektrike, makinës, procedurat e nxjerrjes së dokumenteve personale dhe jetës shoqërore dhe kulturore. Vlerësimin më të ulët e ka marrë kostoja e qirasë, pra kostoja më e madhe që ka ndikim në cilësinë e jetës.

Kur u pyetën se çfarë do t'i tërheqë të rinjtë për t'u kthyer në shtëpi, vendi i parë (71.4%) del të jetë krijimi i vendeve të punës më të paguara.

Grafiku 12: Çfarë do të tërhiqte të rinjtë të ktheheshin në shtëpi

Ka një ndryshim midis perceptimeve të vajzave dhe djemve.

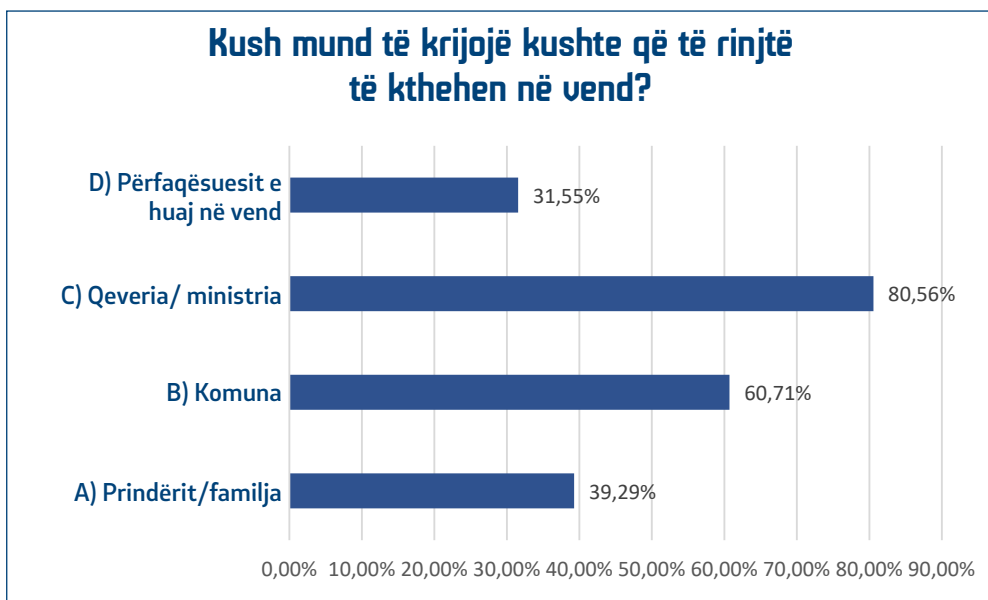
Pyetja 9. Çfarë do t'i tërheqë të rinjtë të kthehen në shtëpi (në këtë vend)?		Vajza	Djem
A) një sistem më të mirë arsimor	45,24%	45,81%	44,33%
B) hapjen e vendeve të punës me pagesë më të mirë	71,43%	74,84%	65,98%
C) mundësi financimi për fillimin e bizneseve	40,87%	37,74%	45,88%
D) reduktimin e ndikimeve partiake në punësim	46,23%	43,55%	50,52%
E) kujdes shëndetësor më i mirë	45,44%	47,10%	42,78%
F) rrugë/hekurudha/autobusë më të mirë	26,98%	25,48%	29,38%

Tabela 9: Çfarë do t'i tërheqë të rinjtë për t'u kthyer në shtëpi - perceptimi gjinor

Vajzat besojnë se punët me pagesë më të mirë dhe kujdesi më i mirë shëndetësor do të tërhiqnin të rinjtë të ktheheshin në shtëpi, ndërsa djemtë besojnë se mundësitë për financim për të filluar biznese, reduktimi i ndikimeve

partiake në punësim dhe infrastruktura më e mirë do të tërhiqnin të rinjtë të kthehen në shtëpi.

Në pyetjen se kush mund të krijojë kushtet për kthimin e të rinjve, 80% e të anketuarve mendojnë se këtë mund ta bëjë qeveria apo ministritë, 60% mendojnë se duhet të përfshihet edhe komuna, dhe rreth 30% janë prindërit dhe përfaqësuesit e huaj në vend me faktin se u besojnë prindërve të tyre më shumë (39%) sesa misioneve të huaja (31%).

Grafiku 13: Kushtet për kthimin e të rinjve në vend

Nga analiza specifike del se djemtë mbështeten pak më shumë tek prindërit e tyre se sa vajzat, dhe në aspektin etnik maqedonasit dhe turqit mbështeten më shumë në familjet e tyre se sa komunitetet e tjera etnike, se mund të ndërmarrin diçka për kthimin e të rinjve në vend.

Kush mund të krijojë kushte që të rinjtë të kthehen në vend?	Vajza	Djem	Shqiptarë	Maqedonas	Romë	Turq	Serb	Torbeshë	
A) Prindërit/familja	39,29%	36,13%	44,33%	36,02%	42,19%	37,50%	59,09%	33,33%	0,00%
B) Komuna	60,71%	61,94%	58,76%	58,24%	63,02%	58,33%	63,64%	100,00%	100,00%
C) Qeveria/ministritë	80,56%	83,23%	76,29%	84,67%	78,65%	70,83%	54,55%	100,00%	100,00%
D) Përfaqësuesit e huaj në vend	31,55%	29,03%	35,57%	32,95%	29,17%	45,83%	27,27%	0,00%	0,00%

Tabela 10: Kushtet për kthimin e të rinjve në vend – perceptimi gjinor dhe etnik.

3. Konkluzionet rreth pyetësorit

- Tradicionalisht, pikëpamjet e të rinjve janë se djemtë janë nën presion më të madh për të emigruar në kërkim të mundësive më të mira për karrierë. Vajzat e reja kanë një perceptim të ndryshëm për këtë çështje, pra mendojnë se edhe vajzat largohen nga vendlindja në kërkim të një jete më komode.
- Sa i përket perceptimit të migrimit nga vendi nga zonat rurale dhe urbane, nuk ka dallim të theksuar, gjegjësisht të rinjtë e kërkojnë rrugën e tyre drejt suksesit jashtë kufijve të Maqedonisë, pavarësisht nëse jetojnë në qytet apo në fshat.
- Ndikimi partiak apo politik në zhvillimin e karrierës së të rinjve ka një rol të madh në vendimin e tyre për të emigruar jashtë vendit, ku do të njihet dhe vlerësohet kapaciteti dhe potenciali i tyre. Po kështu, të rinjtë me sukses gjithnjë e më të lartë në arsim largohen nga vendi, gjë që konfirmon edhe më shumë ndikimin e partive në pushtet në përzgjedhjen e kandidatëve dhe hyrjen në tregun e punës.
- Të rinjtë deklaruan se kryesisht shpërngulen jashtë vendit në kërkim të një jete më cilësore, kushteve më të mira punësimi dhe arsimimit më të mirë. Ata nuk janë gjithmonë të sigurt se rruga drejt arritjes së këtyre synimeve është e sigurt dhe e lehtë, dhe në të njëjtën kohë, janë të vetëdijshëm se do të pranonin një punë me aftësi të ulëta për të mbuluar shpenzimet bazë të jetesës. Ata gjithashtu përballen me një sërë sfidash, si mosnjohja e gjuhës dhe e mjedisit, dallimet kulturore dhe mospranimi nga komunitetet.
- Edhe pse pothuajse të gjitha aspektet e ndryshme që ndikojnë në cilësinë e jetës jashtë vendit vlerësohen me notë mesatare, të rinjtë nuk vendosin lehtësisht të kthehen në vendlindjen e tyre. Shumica e të anketuarve deklaruan se shteti duhet të ofrojë kushte më të mira punësimi dhe punë më konkurruese dhe kjo është çelësi i kthimit të tyre. Gjithashtu, nevoja për një sistem shëndetësor të qëndrueshëm, në kombinim me arsimin më cilësor dhe mbështetjen e sipërmarrjes, si

dhe ulja e ndikimit partiak në kriteret e punësimit, janë faktorë shtesë që ndikojnë në këtë vendim.

- Përgjegjësia për krijimin e kushteve të lartpërmendura njihet më së shumti nga institucionet shtetërore në kombinim me sektorin e biznesit, gjë që tregon nevojën për një qasje të koordinuar shumësektoriale.

4. Rekomandime të përgjithshme

Bazuar në njohuritë e marra nga analiza e kryer cilësore dhe sasiore, janë dhënë rekomandimet e mëposhtme të përgjithshme:

Politikat publike - Është e nevojshme të miratohen politika publike të informuara për mbështetjen e të rinjve, të cilat bazohen në nevojat reale të të rinjve, por edhe në përputhje me kërkesat aktuale të tregut të punës. Për ta bërë të mundur këtë, nevojitet një reformë në të cilën të gjitha politikat publike do të bazohen në analizat dhe hulumtimet e mëparshme gjithëpërfshirëse, në të cilat do të marrin pjesë të gjithë aktorët kryesorë, me fokus të rinjtë. Një segment thelbësor i politikave publike duhet të jetë monitorimi i performancës së tyre dhe përmirësimi dhe përshtatja e vazhdueshme e tyre me situatën reale. Institucionet shtetërore mbajnë përgjegjësi për krijimin dhe zbatimin e këtyre politikave, por procesi duhet të jetë transparent dhe i konsultuar me publikun e gjerë.

Partizimi dhe polarizimi - Të rinjtë kanë një mosbesim të madh ndaj shtetit, duke përjetuar situata të përditshme në të cilat ndikimi partiak është kyç për përzgjedhjen e kandidatëve për punësim, jo vetëm në administratën publike, por edhe në sektorë të tjerë. Ata besojnë se ky fenomen ka një rol të madh në vendimin e tyre për të migruar dhe nevojiten mekanizma për të kufizuar këto praktika.

Korrupsioni dhe sundimi i ligjit - Korrupsioni është i rrënjosur thellë në të gjitha poret e shoqërisë dhe i kombinuar me partishmërinë, është një faktor i madh demotivues për prosperitetin e të rinjve në Maqedoni. Beteja me korrupsionin nuk është e thjeshtë dhe nevojiten masa më rigorozë për reduktimin e tij dhe përfundimisht eliminimin e tij. Sundimi i ligjit është selektiv, gjë që ndikon më tej në besimin tek institucionet. Nevojiten procese më transparente gjyqësore dhe zbatim të ligjit.

Arsimi – Cilësia e arsimit dukshëm ka rënë në dekadat e fundit dhe kjo shihet nga hulumtimet që janë bërë në këtë temë. Mungojnë investimet në punën kërkimore-shkencore dhe zbatimin cilësor të programeve arsimore. Gjithashtu, duke marrë parasysh zhvillimin dinamik dhe të shpejtë teknologjik, programet arsimore duhet të përshtaten me nevojat e tregut të

punës dhe për këtë është i nevojshëm bashkëpunimi i ngushtë me sektorin e biznesit.

Sektori i biznesit - Krahas bashkëpunimit të ngushtë me institucionet arsimore, në drejtim të praktikave dhe mbështetjes për zhvillimin e individëve të jashtëzakonshëm, sektori i biznesit duhet të jetë i hapur për bashkëpunim me institucionet shtetërore, si në përgatitjen e përbashkët të politikave publike (si p.sh. programet për punësimin e të rinjve), si dhe gjatë zbatimit dhe vlerësimit të tyre.

Organizatave civile - Sektori civil duhet të përfshijë të rinjtë në aktivitetet e tyre, duke inkurajuar proaktivitetin, iniciativat dhe pjesëmarrjen e tyre në proceset demokratike të shtetit. Zëri i të rinjve është i një rëndësie vendimtare për krijimin e kushteve më të mira të jetesës.

Shëndeti dhe shërbimet publike - Cilësia dhe disponueshmëria e shëndetit dhe shërbimeve të tjera publike duhet të përmirësohet në mënyrë drastike, jo vetëm që të rinjtë të kenë akses në to, por edhe për t'i tërhequr ata si vende pune të mundshme në të ardhmen, duke pasur parasysh mungesën e stafit, pikërisht në këta sektorë.

Shtojcat

Shtojca 1: Pyetësor për intervistat orientuese

Emri dhe mbiemri

Mosha

Përkatësia etnike

**Sektori/institucioni/ kompania/
organizata**

**Kush mendoni se largohet më
shpesh - të rinjtë pas mbarimit të
shkollës së mesme, të rinjtë pas
përfundimit të studimeve, të rinjtë
nga zonat urbane apo rurale? Djem
apo vajza - a ka ndonjë ndryshim**

**Cila mendoni se është arsyeja
kryesore e largimit të të rinjve
nga Maqedonia? (ndikimi politik,
arsimimi i mirë, standardi i
jetesës.....)**

**Cilat janë pasojat e largimit të të
rinjve?**

**A ka ndonjë mënyrë për t'i mbajtur
të rinjtë apo për t'i kthyer ata?**

**Kush çfarë duhet të bëjë - ne
personalisht, institucionet
shtetërore, sektori i biznesit?**

Shtojca 2: Pyetësi për të rinjtë

Pyetësor

Për nevojat e projektit “Forcimi i të rinjve: nxitja e angazhimit qytetar dhe ndërmarrësisë në rajonin e Pollogut”, ne jemi duke kryer hulumtime mbi shkaqet dhe situatën me migrimin e të rinjve nga Rajoni i Pollogut.

Nëse jeni 15-29 vjeç dhe jetoni në njërin nga komunat: Bërvenicë, Bogovinë, Vrapçisht, Gostivar, Zhelinë, Jegunovcë, Mavrovë Rostushë, Tearcë dhe Tetovë.

Ju lutemi, kurseni 5 minuta nga koha juaj dhe përgjigjuni pyetësorit.

Profili i të anketuarve

1- Gjinia:

A) Femër

B) Mashkull

C) nuk dëshiron të përgjigjet

2- Përkatësia etnike:

A) maqedon/maqedone

B) shqiptar/shqiptare

C) Romë/Rome

D) turk / turke

D) serb/serbe

F) Vllah/Vllehe

F) Tjera _____

3- Sa vjeç jeni?

- A) 15-17
- B) 18-20
- C) 21-23
- D) 24-26
- D) 27-29

4- Ku jetoni?

- A) fshat
- B) qytet

5- Statusi juaj arsimor?

- A) Unë studioj në një shkollë të mesme publike
- B) Unë studioj në një shkollë të mesme private
- C) Unë studioj në një universitet shtetëror
- D) Unë studioj në një universitet privat
- E) Kam përfunduar arsimin e mesëm por nuk jam duke studiuar (i papunë)
- F) Unë punoj
- G) të tjera (ju lutemi shkruani).....

5.1. Nëse keni zgjedhur "punon", ju lutemi tregoni nivelin më të lartë të arsimit

- A) arsimit i mesëm
- B) universitet/fakulteti
- C) diplomë master

PYETESOR

1. Sipas jush, kush largohet më shpesh nga vendi?
 - A) Të rinjtë para fillimit të arsimit të mesëm
 - B) Të rinjtë gjatë arsimit të mesëm
 - C) Të rinjtë pas mbarimit të shkollës së mesme
 - D) Të rinjtë e regjistruar në fakultet
 - D) Të rinjtë pas përfundimit të fakultetit
 - F) Të rinjtë në fillim të angazhimit/karrierës në punë

2. Sipas jush, kush vendos më shpesh të largohet nga vendi?
 - A) vajza/gratë ose djem/burra
 - B) të rinj nga një mjedis rural ose të rinj nga një mjedis urban/qytet
 - C) të rinjtë që janë anëtarë të një partie politike ose të rinjtë që nuk janë anëtarë të një partie politike
 - D) të rinjtë që ishin studentë të dobët ose të rinj që ishin studentë të shkëlqyer

3. Sipas jush, cilat janë arsyet e largimit të të rinjve?
 - A) arsimim më i mirë
 - B) mundësi më të mira punësimi
 - C) për një standard më të mirë jetese
 - D) për shkak të presioneve partiake
 - D) për shkak të marrëdhënieve të këqija ndëretnike
 - F) për shkak të marrëdhënieve të këqija ndërpersonale
 - E) mundësi më të mira për hapjen e biznesit tuaj
 - H) sigurinë dhe sigurinë personale
 - I) të tjera (ju lutemi shkruani)

4. A mendoni se ata që largohen kanë informacion të mjaftueshëm se ku po shkojnë dhe çfarë i pret?
- A) Po
 - B) Jo
 - C) Nuk e di
5. Çfarë/cilat probleme hasin më shpesh të rinjtë kur shkojnë jashtë vendit?
- A) mosnjohja e gjuhës,
 - B) mosnjohja e vendit dhe e njerëzve
 - C) mosnjohja se si funksionon sistemi
 - D) diskriminimi për shkak të dallimeve kulturore,
 - E) mosnjohja e arsimit,
 - F) malli për shtëpinë
 - G) të tjera (ju lutemi shkruani).....
6. A mendoni se ata që kanë shkuar jashtë vendit e kanë më të lehtë të gjejnë një punë të mirë?
- A) Po
 - B) Jo
 - C) Nuk e di
7. A mendoni se ata që ikën shpesh detyrohen të pranojnë një punë që nuk do ta pranonin në Maqedoni vetëm për të mbijetuar?
- A) Po
 - B) Jo
 - C) Nuk e di

8. Si do ta vlerësonit cilësinë e jetës së tyre jashtë vendit nga 1-5

1- Më i keqi/më i dobëti, 2-i keq, 3- neutral/nuk e di, 4- i mirë, 5 më i miri)

	1	2	3	4	5
Një pagë që i lejon ata të jetojnë nga 1 në 1					
Kosto më të ulëta të ushqimit					
Kosto më të ulëta të energjisë elektrike/ujit					
Mund të përballojnë blerjen e një makine të re nëse punon vetëm një në familje					
Harxhime më të ulëta për qira					
Procedura më të shpejta për nxjerrjen e dokumenteve personale					
Transport i organizuar (autobus/metro)					
Sistem shëndetësor të mirë					
Kanë mundësi të kursejnë					
Kanë më shumë mundësi të shoqërohen me të afërmit dhe miqtë					
Ndihen të sigurt / të lirë / të respektuar					
Mund të përballojnë të shkojnë me pushime një herë në vit në një destinacion tjetër përveç shtëpisë (këtu)					
Marrin pjesë në më shumë ngjarje kulturore (teatër, kinema...)					

9. Çfarë mendoni se do t'i tërhiqte të rinjtë që të kthehen në shtëpi (në këtë vend)?

- A) një sistem arsimor më të mirë
- B) hapja e vendeve të punës me pagesë më të mirë
- C) mundësi financimi për fillimin e bizneseve
- D) reduktimin e ndikimeve partiake në punësim
- E) kujdes shëndetësor më i mirë
- F) rrugë/hekurudha/autobusë më të mirë
- E) të tjera (ju lutemi shkruani)...

10. Kush mund të krijojë kushte që të rinjtë të kthehen në vend?

- A) prindërit/familja
- B) bashkia
- C) Qeveria/ministritë
- D) përfaqësuesit e huaj në vend

